

Başarısız Devletler: Somali Örneği

Aynur BAŞURGAN ATILGAN

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
aynuramektuplar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5324-0388

ALİ ATILGAN

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
aliatilgan1@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1118-1428

Özet

Geçtiğimiz otuz yılda “başarısız devlet” terimi hem akademisyenler hem de politika yapıcılar arasında popüler hale geldi. Bu çalışma, “Başarısız Devlet” teriminin altında yatan tarihsel, yapısal, sosyal, siyasal, askeri ve ekonomik koşulları uluslararası indexler aracılığı ile ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışmada bu göstergeler referans alınarak Somali’nin devlet başarısızlığı ve bunun altında yatan nedenler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Başarısız Devlet, Politika, Somali

Failed States: The Case of Somalia

Summary

Over the past three decades, the term “failed state” has become popular among academics and policymakers alike. This study aims to reveal the historical, structural, social, political, military and economic conditions underlying the term "Failed State" through international indexes. In addition, the study will evaluate Somalia's state failure and its underlying reasons by taking these indicators as reference.

Key Words: Failed State, Politics, Somalia

Giriş

Devlet; insan, toprak ve egemenlik unsurları üzerine kurulu siyasi bir varlıktır. Bu unsurlardan birinde ya da bir kaçında sorun yaşayan, bu sorunların çözümünde aktif rol oynayamayan ve çözüm üretebilecek sağlıklı mekanizmalara ya da güce sahip olmayan devletler ise ‘Başarısız’ olarak nitelendirilmektedir.

‘Devlet Başarısızlığı’ olgusu Sovyetler Birliği’nin çöküşü ile akademik ve politik camianın ilgisini çekmeye başlamış ve 1990’ların başlarında Amerika Birleşik Devletleri’nin ilk kadın

Dışişleri Bakanı olan Madeleine Albright'ın kullanımıyla popüler hale gelmiştir.¹ Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra sıkça kullanılmaya başlayan 'Devlet Başarısızlığı' olgusunun ya da 'Başarısız Devlet' kavramının bu dönemde siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelerle ilintili olarak yerel düzlemde kullanıldığını söylemek mümkündür.

11 Eylül'de yaşanan terör saldırısına kadar az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkeleri betimlemek için kullanılan 'Başarısız Devlet' kavramı, saldırının ardından uluslararası terörün gelişmesine ve yayılmasına imkân veren bir unsur olarak görülmüştür. Kendileriyle birlikte, hem bölgesel hem de küresel sistemi istikrarsızlaştırdığı ve terörist gruplar için operasyon üssü işlevi gördüğü gerekçeleriyle, küresel güçler tarafından tehdit olarak algılanan ve tanımlanan 'Başarısız Devletler' küresel düzlemde günümüzün güncel güvenlik sorunlardan biri haline gelmiştir.

Yerel veya küresel düzlemde 'Başarısız' olarak nitelendirilen devletler, elbette ki durduk yere bu sınıflandırmaya tabi tutulmamıştır. Devletleri başarısızlığa yatkın kılan faktörleri ekonomik, tarihsel, toplumsal, yapısal, siyasi, sosyal vb. gibi çok geniş bir yelpazede ele almak mümkündür. Bir devlet; sömürge ya da yarı-sömürge geçmişine sahipse, siyasal açıdan işlevsizse, ekonomik olarak krize yatkın ve istikrarsızsa, etnik ve dini olarak heterojen bir yapıdaysa, demografik gelişim zayıfsa, kaynak kıtlığı ve dengesiz kaynak dağılımı söz konusuysa, dışa bağımlı ve dış müdahaleye açıksa o devlet başarısızlığa yatkındır. Bu yatkınlık ise ulusal ve uluslararası şiddet aktivitelerini, uluslararası askeri ve ekonomik müdahaleleri, sınır anlaşmazlıklarını, iç savaşları, isyanları, etnik ayrımcılığı ve çatışmaları, baskıyı, dengesiz gelir dağılımını, istihdam sıkıntısını, işsizliği, yoksulluğu, yolsuzluğu ve ekolojik bozulmaları beraberinde getirmektedir.²

Literatürde genel kabul gören kavramsallaştırma "Başarısız Devlet (Failed State)" şeklinde olmasına karşın, her devletin farklı sosyal, politik, kültürel, coğrafi ve tarihi bir geçmişe sahip olması sebebiyle başarısızlığı farklı seviyelerde yaşamaları, farklı devletler için farklı ifadelerin kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Dolayısıyla "Başarısız Devlet (Failed State)" kavramının yanında; "Çökmüş Devlet (Collapsed State)", "Aksayan Devlet (Failing State)", "Zayıf Devlet (Weak State)" ve "Kırılgan Devlet (Fragile State)" gibi çeşitli kavramlarda kullanılmaktadır. Bazı kaynaklarda birbirinin ikamesi olarak kullanılan bu kavramların arasında

¹ Jean-Germain Gros, "Towards A Taxonomy Of Failed States In The New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti", Third World Quarterly, Cilt: 17, Sayı: 3, 1996, s. 455

² Osman N. Özalp, "Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 72, Sayı: 1, (349-362), 2014, s. 355-357.

nüans farklılıklarının bulunduğunu, her bir kavramın aslında farklı başarısızlık aşamalarını ve tanımlamalarını ifade ettiğini ise göz ardı etmemek gerekir.

Literatürde genel kabul gören kavramsallaştırmadan hareketle çalışmada öncelikle ‘Başarısız Devlet’ kavramı tanımlanarak, kapsamı ve özellikleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Akabinde devlet başarısızlığına yönelik çalışmalarıyla öne çıkan araştırma kuruluşlarından biri olan Barış Fonu (Fund for Peace) tarafından geliştirilen, ‘Başarısız Devletler İndeksi’ ve bu indeksin göstergeleri ile göstergelerin kapsamı ele alınacaktır. Tanımlamalar ve indeksler doğrultusunda, başarısız olarak nitelendirilen devletlerin Afrika bölgesinde yoğunlaştığı görülmüş ve bu nedenle çalışmanın kapsamı, spesifik örnek ülke olarak Afrika’nın en doğusunda yer alan ‘Somali’ ile sınırlandırılmıştır. Somali’nin ‘Başarısız Bir Devlet’ olarak nitelendirilmesinin arkasında yatan sebepleri; tarihsel, yapısal, sosyal, siyasal, askeri ve ekonomik donelerle açıklamak ise çalışmanın öncelikli amacını oluşturmaktadır.

1. Kavramsal Olarak “Başarısız Devletler”

‘Başarısız Devlet’ kavramını tanımlayabilmek için öncelikle ‘Devlet’ ve ‘Egemenlik’ kavramlarının açıklanması gerekmektedir. Devlet; toprak sınırları belirli olan ve bu sınırlar içerisinde yaşayan vatandaşların ortak değerleri paylaştığı, meşruiyetini bu sınırlar içerisinde yaşayan ulusun egemenliğinden alan siyasal bir birliktir.³ Bir başka deyişle devletten bahsedebilmek için insan, toprak ve egemenlik unsurlarının bir arada bulunması gerekir, aksi halde devletten söz etmek mümkün değildir.⁴ Egemenlik ise iç egemenlik bağlamında, devletin ülke içinde bağımsız yönetim hakkı ve kapasitesini işaret ederken; dış egemenlik bağlamında, uluslararası düzende devletin tanınmasını simgeleyen hukuki statüyü işaret etmektedir.⁵ Bu bağlamda ‘Başarısız Devlet’ kavramsallaştırmasının en genel anlamda, söz konusu devlet unsurlarının birinde ya da birkaçında ciddi sorunlar yaşayan, egemenlik hak ve sorumluluklarını yerine getiremeyen devlet(ler) için kullanıldığını söylemek mümkündür.⁶

Başarısız devlet kavramı ilk defa Amerika Birleşik Devletleri dışişleri bakanlığından emekli olan Gerald B. Helman ile Steven R. Ratner tarafından 1993 yılında “*Foreign Policy*” dergisinde yayınlanan “*Saving Failed States*” makalesinde kullanılmıştır. Helman ve Ratner

---

³Andrew Heywood, *Siyasetin Temel Kavramları*, Çev.: Hayrettin Özler, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2015, s. 29.

⁴Kemal Gözler, *Devletin Genel Teorisi*, Etkin Kitapevi Yayınları, Bursa, 2007, s. 4.

⁵Andrew Heywood, a.g.e., s. 35.

⁶Fikret Birdişli, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 144.

makalelerinde, Soğuk Savaş sonrası dönemde ülkeleri içerisinde otorite etkinliğini kaybetmiş, kamu düzenleri ve idari yapıları bozulmuş, devletin temel görevlerini yerine getirme konusunda büyük oranda yetersiz kalmış devletleri, ‘Başarısız Devletler’ olarak tanımlamışlardır.⁷

Devlet başarısızlığı ya da çöküşü ile ilgili “*Collapsed States*” başlığını taşıyan en eski kitap ise I. William Zartman tarafından 1995 yılında ile yayınlanmıştır. Zartman kitabında, devlet başarısızlığını, bir devletin yerine getirmesi gereken temel işlevleri artık yerine getirememesi olarak tanımlamakta⁸ ve devlet başarısızlığını farklı ülkelerde farklı hızlarda yaşanan “uzun soluklu dejenere edici bir hastalık (long-term/degenerative/disease)” olarak görmektedir.⁹ Rotberg ise başarısız devleti; "politik üstünlüğünü sağlayamayan devlet" olarak tanımlamaktadır. Başarısız devletler, genel olarak iç ve dış faktörlerinde etkisiyle otorite, meşruiyet ve kamusal hizmetlerin sağlanmasında ciddi zafiyet içerisinde olan ülkelerdir.¹⁰

Çeşitli uluslararası örgüt ve kuruluşlar da başarısız devletleri tanımlamaya çalışmışlardır. Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) 2005 yılında yayınlanan Kırılgan Devletler Stratejisi’nde (Fragile States Strategy); merkezi hükümetin zayıflığı nedeniyle kendi topraklarının önemli bir kısmında hayati hizmetleri veremeyen, vatandaşlarının güvenliğini sağlayamayan ve yasaları uygulayamayan devletleri, başarısız ya da kırılgan devletler olarak tanımlamaktadır. Bu devletler güvenlik bakımından sadece kendi bölgeleri için değil, uluslararası toplum için de büyük risk oluşturmaktadır.¹¹

Amerika Birleşik Devletleri Ulusal İstihbarat Konseyi (NIC) başarısız ya da kırılgan devletleri, kendi toprakları ve halkı üzerinde etkin bir siyasal kontrol kuramayan devletler olarak tanımlamaktadır.¹² Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) ise bağımsızlıktan doğan sorumluluklarını yerine getirme kapasitesine sahip olmayan devletleri, zayıf ya da kırılgan devletler olarak tanımlamaktadır.¹³

---

⁷Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner, “*Saving Failed States*”, Foreign Policy, No. 89, 1993, s. 3-20 <https://foreignpolicy.com/2010/06/15/saving-failed-states/>, (09.03.2024).

⁸ I. William Zartman, "Introduction: Posing the Problem of State Collapse", Ed.: I. William Zartman, *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, London: Lynne Rienner Publishers, 1995, s. 5.

⁹Zartman, a.g.e., s. 9.

¹⁰Robert I. Rotberg, *When States Fail: Causes and Consequences*, New Jersey, USA, Princeton University Press, 2004, s.5.

¹¹United State Agency for International Development, *Fragile States Strategy*, 2005, https://www.usaid.gov/policy/2005_fragile_states_strategy.pdf, (16.03.2024).

¹²National Intelligence Council, *Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's 2020 Project*, 2004, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf>, (16.03.2024).

¹³ White House, *National Strategy for Combating Terrorism*, 2003, https://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/counter_terrorism/counter_terrorism, (16.03.2024).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) zayıf ya da kırılğan devletleri, vatandaşlarının güvenliğini sağlamak, temel insan haklarını korumak ve kalkınmanın temel gereklerini yerine getirmek konusunda istek ve kapasitesi yetersiz olan devletler olarak tanımlamaktadır.¹⁴ Dünya Bankası (WB) ise zayıf ya da kırılğan devletleri; kötü yönetim, iç çatışma ya da çatışma sonrası kırılğan yapı, yetersiz güvenlik, parçalanmış sosyal ilişkiler, yozlaşma, yasaların yetersizliği, yasal güç ve otoritenin temini için gerekli mekanizmaların yokluğu bağlamında tanımlamaktadır.¹⁵

Görüldüğü üzere ‘Başarısız Devlet’ kavramı ile ilgili pek çok tanımlama mevcuttur. Ancak kavramla ilgili evrensel bir tanımlamaya ulaşılması hususunda pek çok adım atılmış olmasına rağmen bir fikir birliği sağlanamadığı görülmektedir. Ayrıca mevcut tanımlamalar da batı orijinli olması ve ülkelerin sosyal, politik, kültürel, coğrafi ve tarihi farklılıklarını gözden kaçırmaması sebebiyle genellikle eleştirilmektedir. Tanımlama konusunda bir konsensüs olmamasına ve var olan tanımlamaların eleştirilmesine karşın, tanımlamalar doğrultusunda başarısız olarak nitelendirilen devletlerin aşağı yukarı uyuşması, bu devletlerin genel nitelikleri konusunda hem fikirliliği mümkün kılmıştır. Bu bağlamda eğer bir devlet;

- Ulusal ve uluslararası düzeyde meşruiyetini kaybetmişse,
- Zayıf bir merkezi hükümete sahipse,
- İktidarını baskı politikalarıyla veya zor kullanarak sürdürmeye çalışılıyorsa,
- Açgözlü liderler tarafından yönetiliyorsa,
- Sınırlarını koruma noktasında zayıfsa,
- Siyasal bakımdan yozlaşmış, istikrarsızlaşmış ve sömürülüyorsa,
- Hukukun üstünlüğü ve etkin yargı sisteminden yoksunsa, kanunsuzluk ve düzensizlik hakimse,
- Kamu hizmetlerini yeterli ölçüde yerine getiremiyorsa,
- Toplumsal olarak etnik ve dini açıdan heterojen yapıdaysa,

---

¹⁴Organisation for Economic Co-operation and Development, Development Assistance Committee High Level Meeting, Fragile States: Policy Commitment and Principles for Good International Engagement in Fragile States and Situations, 2007, <http://www.oecd.org/development/governance-peace/conflictandfragility/principlesforgoodinternationalengagementinfragilestates.htm> , (16.03.2024).

¹⁵World Bank Independent Evaluation Group, EngagingwithFragileStates: An IEG Review of World Bank Supportto Low-IncomeCountries Under Stress, Washington, DC: The World Bank, 2006, s. 175, <http://documents.worldbank.org/curated/en/418191468142504861/pdf/382850Revised01gile0states01PUBLIC1.pdf> , (16.03.2024).

Başarısız Devletler: Somali Örneği

- Zorla çalıştırma ya da angaryaya göz yumuyorsa ve niteliksel olarak işgücü düşükse,
- Kaynakların dağılımı konusunda eşitliği sağlayamıyorsa,
- Yoksulluk ve yolsuzlukla etkin mücadele edemiyorsa,
- Özel mülkiyet haklarını koruyamıyor ve güvence altına alamıyorsa,
- Temel hak ve özgürlükleri sistematik olarak ihlal ediyorsa, o devlet başarısız devlet olarak nitelendirilmektedir.¹⁶

Kuşkusuz ki bu kriterlerin her birini iyi düzeyde yerine getirebilen devletler ise ‘Başarılı’ olarak nitelendirilmektedir. Ancak bir devletin başarısını ya da başarısızlığını yalnızca bu kriterlerin karşılanmasına ya da karşılanmamasına bağlamak eksik bir yaklaşım olacaktır. Şiddet eylemlerinin varlığı ve sürekliliği, bir devletin başarısız olduğunun en açık göstergesi olmasına karşın, şiddet eylemleri tek başına bir devletin başarısız olarak nitelendirilmesine yetecek bir unsur değildir. Tıpkı bunun gibi, şiddet eylemlerinin yaşanmıyor oluşu da, devletin “Başarılı olduğu” ya da “Başarısız olmadığı” anlamına gelmemektedir. Bu sebeple; başarısız devletleri tanımlamak, başarısızlığın nedenlerini ve etkilerini ortaya koymak, başarısız devletlerin hangi alanlarda ne derece başarısız olduklarını saptamak ve başarısızlığı ölçmek adına pek çok çalışma yapılmış ve bu doğrultuda çeşitli raporlar, analizler, projeler ve indeksler ortaya konulmuştur¹⁷

2. Başarısız Devletler ile İlgili İndeksler

Öncelikle devlet başarısızlığını tanımlamaya ve bu devletlerin ne derece başarısız olduklarını ölçmeye çalışan tüm indekslerin benzer göstergeler üzerinden hazırlandıklarını belirtmek gerekmektedir. Fakat söz konusu tüm indeksler birbirleriyle karşılaştırdıklarında ülke sıralamalarında ki farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılıkların sebebinin ise toplanan veri ve izlenen yöntem çeşitliliğinden kaynaklandığı düşünülmekte ve sonuç olarak, ülke sıralamalarında birkaç farklılık görülse de, en başarısız 15 ülkenin hemen hemen her indekste aynı olduğu görülmektedir.

---

¹⁶Gülise Gökçe, Orhan Gökçe, Suriye Sorunu: ‘‘Başarısız veya Çöken Devlet Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir Mi?’’, Konya: SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Sayı 23, 2012. s. 190; Kerem Batır, ‘‘ Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği’’, ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 2017, s. 91; Daron Acemoğlu ve James Robinson, ‘‘The Worst of the Worst’’, Foreign Policy, 2012, s.88-89.

¹⁷ Edward Newman, ‘‘Failed States and International Order: Constructing a Post-Westphalian World’’, Contemporary Security Policy, Taylor & Francis Group, Cilt 30, Sayı 3, 2009, s. 426.

Devlet başarısızlığını ölçmeye ve tanımlamaya uğraşan çalışmalardan biri, Sistemik Barış ve Küresel Politika Merkezleri (Center for Systemic Peace and Center for Global Policy) tarafından oluşturulan “Devlet Kırılganlığı İndeksi (State Fragility Index)”dir. Bu indeks güvenlik, politik, ekonomik ve sosyal göstergeler doğrultusunda ülkenin etkinlik ve meşruiyetini ölçümlenmektedir.¹⁸ Diğer bir çalışma devlet kapasitesini; hesap verebilirlik, etkinlik, yönetim kalitesi, siyasi istikrar, hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla ve terörizmle mücadele ölçütleri çerçevesinde değerlendiren, dolayısıyla zayıflığı ya da başarısızlığı ölçmeyi amaçlayan ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen “Dünya Çapında Hükümet Göstergeleri Araştırma Projesi (The Worldwide Governance Indicators Research Project)”dir.¹⁹ Brookings Enstitüsü tarafından hazırlanan “Gelişmekte Olan Dünyada Devlet Zayıflığı İndeksi (The Index of State Weakness in Developing World)” ise ülkeleri ekonomi, politika, güvenlik ve sosyal refah bakımından değerlendirmekte ve zayıflık derecelerine göre sıralamaktadır.²⁰

Doğal kaynaklardan insan haklarına, askeri harcamalardan kişi başına düşen milli gelire kadar çok sayıda gösterge üzerinden analiz yapan “Küresel Barış İndeksi (The Global Peace Index)” toplumsal güvenliğin ve askerleşmenin düzeyini ölçümlenmektedir.²¹ Bu indeks doğrudan devlet başarısızlığını ölçme ile ilgili olmamakla birlikte, devletlerin başarısızlık seviyelerinin belirlenmesine yönelik önemli veriler barındırmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından oluşturulan “İnsani Gelişme İndeksi (Human Development)” ise sağlık hizmetleri, ortalama yaşam süresi, eğitim ve yaşam standartları gibi göstergeler üzerinden ülkelerin insani gelişim düzeylerini saptamaktadır.²² Bu indekste doğrudan devlet başarısızlığını ölçümlenmemektedir. Ancak devlet başarısızlığında kamu hizmetlerinin varlığının ya da yokluğunun önemli bir gösterge olduğundan hareketle, söz konusu indeksin devletlerin başarısızlık seviyelerinin belirlenmesine yönelik önemli veriler barındırdığı düşünülmektedir.

---

¹⁸Monty G. Marshall ve Gabrielle Elzinga-Marshall, *State Fragility Index and Matrix*, Center for Systemic Peace and Center for Global Policy, 2017. <http://www.systemicpeace.org/inscr/SFImatrix2017c.pdf>, (17.03.2024).

¹⁹<http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home>, (17.03.2019).

²⁰Susan E. Rice ve Stewart Patrick, *Index Of State Weakness In The Developing World*, The Brookings Institution, 2008, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/02_weak_states_index.pdf, (17.03.2024).

²¹Global Peace Index, 2018, <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-Peace-Index-2018-2.pdf>, (17.03.2024).

²²Human Development Indices and Indicators, 2018, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, (17.03.2024).

Bunların yanında bu konu ile ilgili Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından hazırlanan raporlar²³, Kriz Devletleri Araştırma Merkezi (Crisis States Research Center)²⁴ ve İngiltere Uluslararası Kalkınma Dairesi (Department for International Development)²⁵ tarafından yapılan araştırmalarda bulunmaktadır. Son dönem de başarısız devletler ile ilgili çalışmaları öne çıkan araştırma kuruluşlarından biri ise “Fund for Peace (Barış Fonu)” örgütüdür. Bu sebeple Barış Fonu’nun ortaya koymuş olduğu “Başarısız Devletler İndeksi (Fragile State Index-FSI)”ni ayrıntılı olarak ele almak faydalı olacaktır.

2.1. Barış Fonu ve Başarısız Devletler İndeksi

Barış Fonu’nun tanımına göre, bir devletin hükümeti ülkesindeki fiziki kontrolü kaybetmişse ya da bir devlette meşru kuvvet kullanımı tekelinde eksiklik söz konusuysa, o devlet başarısızlığa sürüklenmektedir. Barış Fonu; hükümet, örgüt, sivil toplum kuruluşu, gazeteci, akademisyen ve uzmanların işbirliği ile 178 devleti en temel sosyal, siyasi, ekonomik ve askeri göstergeler üzerinden incelemekte ve elde edilen veriler her yıl “Başarısız Devletler İndeksi Yıllık Raporu” adı altında erişime sunulmaktadır.²⁶

Barış Fonu’nun başarısızlığını tespit etmek için oluşturduğu 12 gösterge; siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri olarak 4 ana gruba, söz konusu her ana grup ise kendi içerisinde 3 alt gruba ayrılmaktadır. Her bir gösterge 0 ile 10 aralığında puanlanmakta ve puanlama sonucunda 0 ile 120 aralığında puan alan ülkeler, aldıkları toplam puanlara göre sıralanmaktadırlar. 120 puana yaklaşan ülkeler indekse göre başarısız ya da kırılgan olarak kabul edilmektedir. Söz konusu göstergeler ve gruplar aşağıda görüldüğü gibi sınıflandırılmaktadır.²⁷

---

²³Bknz.:[https://www.imf.org/ieo/files/completedevaluations/FS%20-%20Report%20\(web\).pdf](https://www.imf.org/ieo/files/completedevaluations/FS%20-%20Report%20(web).pdf), (17.03.2024).

²⁴Bknz.:<http://www.lse.ac.uk/international-development/conflict-and-civil-society/past-programmes/cities-and-fragile-states>, (17.03.2024).

²⁵Bknz.:<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08b62e5274a27b2000af7/wp51.pdf>, (17.03.2024).

²⁶<http://fundforpeace.org/fsi/2018/04/24/fragile-states-index-2018-annual-report/>, (24.03.2024).

²⁷<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/>, (24.03.2024).

Tablo 1. Başarısız Devletler İndeksi Göstergeleri (Fragile State Index Indicators)

I. Grup: Sosyal Göstergeler	II. Grup: Ekonomik Göstergeler	III. Grup: Siyasi Göstergeler	IV. Grup: Askeri Göstergeler
<ul style="list-style-type: none"> • Demografik Baskılar • Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilen Kişiler • Dış Müdahale	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomik Düşüş ve Yoksulluk • İstikrarsız Ekonomik Gelişme • İnsan ve Beyin Göçü	<ul style="list-style-type: none"> • Devletin Meşruiyeti • Kamu Hizmetleri • İnsan Hakları ve Hukuk Devleti	<ul style="list-style-type: none"> • Güvenlik Aygıtı • Hizipleşmiş Elitler • Gruplar Arası Çatışma

Sosyal Göstergeler; “*Demografik Baskılar, Dış Müdahale, Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilen Kişileri*” kapsamaktadır. *Demografik Baskılar Göstergesi*; nüfusun kendisinden kaynaklanan devlet baskılarını, yüksek nüfus artış hızından kaynaklanan baskıları, genç ya da yaşlı nüfus şişkinliği gibi çarpık popülasyon dağılımlarını, hastalık ve salgınların oranını, doğal afetlerden (kasırgalar, depremler, sel veya kuraklık) kaynaklanan tahribatları ve temiz suya ya da diğer yaşam sürdüren kaynaklara erişim gibi konuları ele almaktadır.²⁸*Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilen Kişiler Göstergesi*; toplulukların sosyal, politik, çevresel veya diğer nedenlerle zorla yerinden edilmesinin devletler üzerinde neden olduğu baskıyı ölçmektedir.²⁹*Dış Müdahale Göstergesi*; dış aktörlerin siyasi ve ekonomik olarak, ülke içinde ki dengesi risk altında olan bir devletin, iç işlerine gizli veya açık olarak müdahalesine odaklanmaktadır.³⁰

Ekonomik Göstergeler; “*Ekonomik Düşüş ve Yoksulluk, İstikrarsız Ekonomik Gelişim, İnsan ve Beyin Göçünü*” kapsamaktadır. *Ekonomik Düşüş ve Yoksulluk Göstergesi*; bir ülkedeki kişi başı gelir, Gayri Safi Milli Hasıla, işsizlik oranı, enflasyon, verimlilik, borç, yoksulluk düzeyi gibi faktörleri göz önünde bulundurarak ekonomik gerilemeyi ölçümlenmektedir.³¹*İstikrarsız Ekonomik Gelişim Göstergesi*; ekonomi içindeki ırksal, etnik, dini veya diğer kimlik grupları arasında ki eğitim, ekonomik durum veya bölgeye (kentsel-kırsal bölünme gibi) dayalı yapısal eşitsizliği dikkate almaktadır.³²*İnsan ve Beyin Göçü Göstergesi*; ülkelerdeki sosyo-ekonomik bozulmalar sebebiyle, daha iyi fırsatlar yakalamak umuduyla gerçekleştirilen gönüllü göçlerin yanı

²⁸<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/s1/>, (26.03.2024).

²⁹<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/s2/>, (26.03.2024).

³⁰<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/x1/>, (26.03.2024).

³¹<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/e1/>, (26.03.2024).

³²<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/e2/>, (26.03.2024).

Başarısız Devletler: Somali Örneği

sıra; zulüm veya baskı nedeniyle ülkelerini zorunlu olarak terk edenlerin ekonomi ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini dikkate almaktadır.³³

Siyasi Göstergeler; “*Devletin Meşruiyeti, Kamu Hizmetleri, İnsan Hakları ve Hukuk Devletini*” kapsamaktadır. *Devletin Meşruiyeti Göstergesi*; hükümetin temsiliyetine, toplumun devlet kurumlarına ve süreçlerine olan güven düzeyine, seçimlerin demokratikliğine, hükümetin yönettiği toplumu temsil etme derecesine, şeffaflığa, hesap verebilirliğe, muhalefet gruplarına karşı tutumlara odaklanmaktadır.³⁴*Kamu Hizmetleri Göstergesi*; sağlık, eğitim, ulaşım, elektrik ve su gibi temel devlet hizmetlerinin varlığını ya da yokluğunu ölçümlenmektedir. Ayrıca gösterge, devletin vatandaşları terör ve şiddet eylemlerinden koruma yeteneğine de odaklanmaktadır.³⁵*İnsan Hakları ve Hukuk Devleti Göstergesi*; devlet-toplum ilişkisini, temel insan hak ve özgürlüklerinin korunup gözetilmesi bağlamında ele almaktadır. Gösterge; yasal, politik ve sosyal hakların yaygın şekilde kötüye kullanılıp kullanılmadığını incelemektedir.³⁶

Askeri Göstergeler; “*Güvenlik Aygıtı, Hizipleşmiş Elitler ve Gruplar Arası Çatışmayı*” kapsamaktadır. *Güvenlik Aygıtı Göstergesi*; bombalama, saldırı, isyan, darbe, savaş, terörizm gibi bir devlet için güvenlik tehdidi oluşturan unsurları dikkate almaktadır.³⁷*Hizipleşmiş Elitler Göstergesi*; etnik, sınıf, klan, ırk ya da dini bakımdan güçlü bir sınıfın var olup, olmadığına, eğer varsa bu sınıfın hangi bağlamda (ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri) güçlü olduğuna odaklanmaktadır.³⁸*Gruplar Arası Çatışma Göstergesi*; toplumdaki farklı gruplar arasındaki bölünmelere, bu grupların hizmet veya kaynaklara erişimdeki rollerine ve siyasi sürece dahil oluş biçimlerine odaklanmaktadır.³⁹

Açıklanan bu göstergeler üzerinden puanlanan dünya üzerindeki ülkeler aldıkları toplam puanlara göre sıralanmaktadır. En yüksek puanı alan ülkelerin diğerlerine göre daha başarısız sayıldığı bu listede, düşük puan alan ülkeler diğerlerine nispeten daha başarılı devletler olarak görülmektedir. Bu indekse göre dünya üzerindeki ülkeler, “Kritik”, “Tehlikede”, “İstikrarlı” ve “Oldukça İstikrarlı” olarak ayrılmakta ve bu ayırım üzerinden bir “Sıcaklık Haritası” oluşturulmaktadır.⁴⁰

³³<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/e3/>, (26.03.2024).

³⁴<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/p1/>, (26.03.2024).

³⁵<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/p2/>, (26.03.2024).

³⁶<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/p3/>, (26.03.2024).

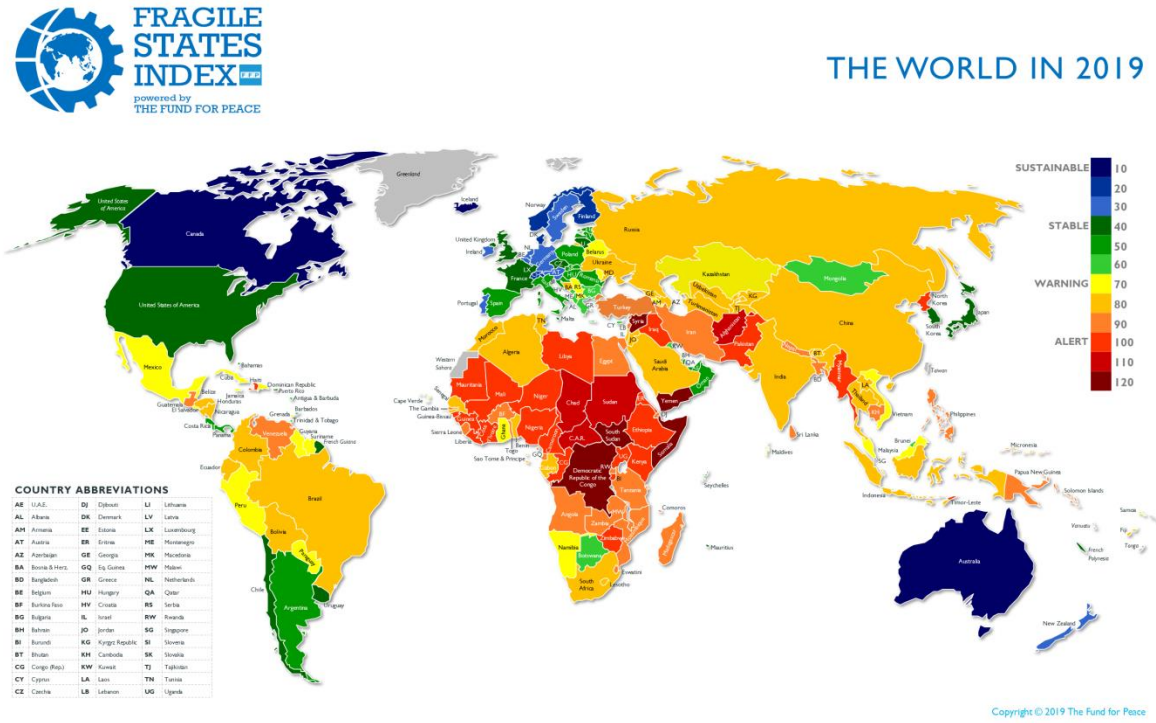
³⁷<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/c1/>, (26.03.2024).

³⁸<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/c2/>, (26.03.2024).

³⁹<http://fundforpeace.org/fsi/indicators/c3/>, (26.03.2024).

⁴⁰<https://fragilestatesindex.org/analytics/fsi-heat-map/> (07.07.2024).

Tablo 2. Sıcaklık Haritası (Heat Map)

Sıcaklık Haritası, 12 gösterge doğrultusunda sınıflandırılan ülkeleri ait oldukları grubun rengi ile göstermektedir. Buna göre, bordo renk kritik durumdaki ülkeleri, turuncu renk tehlikede olan ülkeleri, sarı renk başarısızlık sınırında bulunan ülkeleri, yeşil renk nispeten istikrarlı olan ülkeleri ve mavi renk oldukça istikrarlı ülkeleri temsil etmektedir. Devlet başarısızlığını çok keskin sınırlarla belirlemek mümkün olmadığından, gruplar arası geçiş aşamasında bulunan devletler için ara renkler bulunmaktadır.

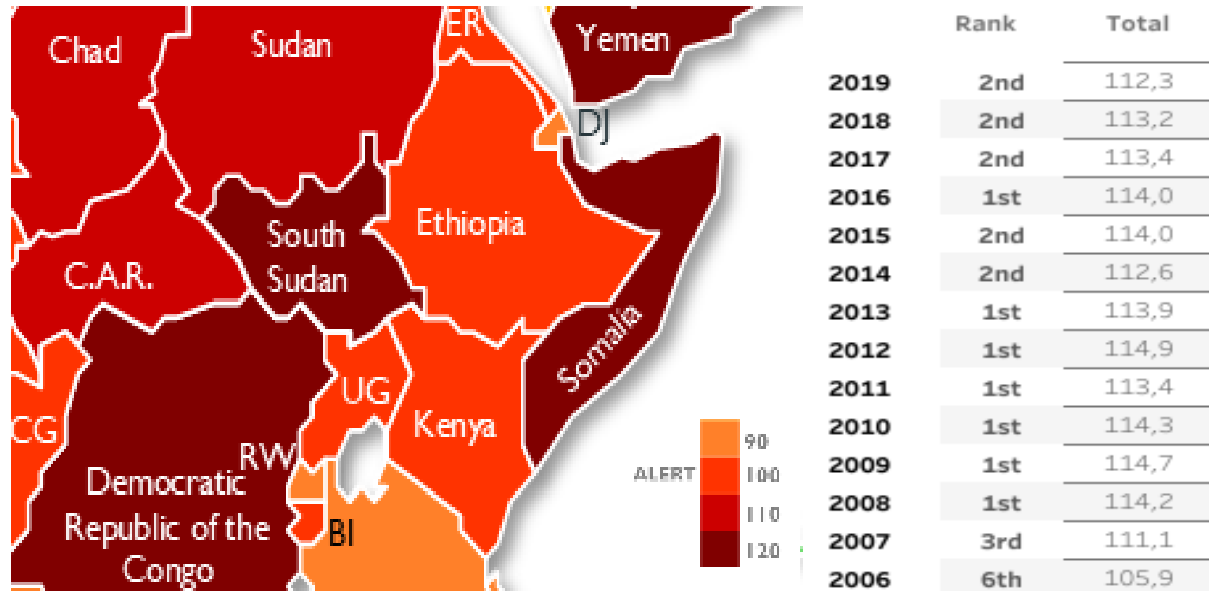
Başarısız Devletler ile ilgili tüm bu bilgilerden hareketle, örnek ülke olarak ele alınan Somali'yi başarısızlığı sürükleyen tarihsel, yapısal, sosyal, siyasal, askeri ve ekonomik nedenleri incelemek yerinde olacaktır.

3. Başarısız Bir Devlet Olarak: Somali

Başarısız Devletler 2019 İndeksi'ne göre Somali, 112,3 puanla 2. sırada yer almaktadır. Geçmiş yılların indeksleri incelendiğinde Somali'nin her yıl ilk 10 ülke içinde yer aldığı ve özellikle 2008 sonrası 1 ya da 2. sıra da olduğu Sıcaklık Haritası'na göre bu ülkelerin durumu 'Kritik' seviyesini aşmış ve 'Çökmüş'lük evresine ulaşmıştır.⁴¹

⁴¹ <https://fragilestatesindex.org/country-data/>, (29.07.2024).

Tablo 3. Başarısız Devletler İndeksi ve Sıcaklık Haritası'nda Somali'nin Durumu

Somali'nin 'Başarısız Devlet' olarak nitelendirilmesinin sebeplerini anlamak için, bir devlet olarak tarih sahnesine çıkışından, günümüze, yaşadığı değişim ve dönüşümü bilmek gerekmektedir. Bu bağlamda başarısızlığa yatkınlık sebepleri ve başarısızlık göstergeleri üzerinden söz konusu devletle ilgili tarihsel ve güncel doneler referans alınarak bir analiz yapmak faydalı olacaktır.

3.1. Somali'de Bağımsızlık Öncesi Dönem

19.yüzyılın ortalarında gerçekleşen Sanayi Devrimi'nin, Avrupalı devletlerin hammaddeye olan ihtiyacını arttırması, Avrupalı devletlerin gözlerini hammadde bakımından bereketli olan Afrika topraklarına çevirmesine neden olmuş ve sonuç olarak Afrika kıtası, Avrupalıların ticari gayeleri doğrultusunda 1885 yılında toplanan, 'Sömürge Konferansı' olarak da bilinen "Berlin Konferansı" ile paylaşılmıştır.⁴² Berlin Konferansı ile parçalara bölünen Afrika kıtası, genel itibariyle İngiltere, Almanya ve Fransa arasında paylaşılmış, paylaşımın ardından Afrika kıtasında sadece Etiyopya ve Liberya bağımsızlığını koruyabilmiştir.⁴³ Söz konusu konferans ile beş parçaya bölünen Somali toprakları ise İngiltere, Fransa, İtalya ve Etiyopya arasında paylaşılmıştır.⁴⁴

⁴²Sybil E.Crowe, "The Scramble and the Berlin West African Conference", The "Scramble" for Africa, Ed: Raymond F.Betts, D.C.Health and Company, Boston, 1966, s. 24.

⁴³Berlin Konferansı, <https://www.britannica.com/event/Berlin-West-Africa-Conference>, (10.07.2024).

⁴⁴Afyare Abdi Elmi, Understanding the Somalia Conflagration Identity, Political Islam and Peacebuilding, London: Pluto Press, 2010, s. 29.

İngiltere'nin, Somali topraklarına ilgi duymasının nedeni, Hindistan yolunu kendi çıkarları doğrultusunda emniyet altına almak ve bölgede başka bir devletin güçlenmesini engellemektir. İngiltere bu amaçları doğrultusunda, Somalili kabileler ile anlaşma yaparak, herhangi bir tehdide karşı Somalili kabilelerin bağımsızlıklarının korunacağına dair garanti vermiş ve böylece bölgede "İngiliz Himaye Yönetimi" kurulmuştur.⁴⁵

Fransızlar ise Etiyopya'nın transit ticaretini ele geçirmek ve limanlarda ayrıcalık elde edebilmek amacı ile bölgeye ilgi duymuştur.⁴⁶ Fransızlar gibi limanlar konusunda ayrıcalık elde etmeye çalışan İtalyanlar ise bölgede ki Fransız yayılmacılığına karşı İngilizler tarafından desteklenmiş ve İngilizlerin teşviki ile bölgeye yerleşmiştir. İtalyanlar ise Etiyopya aleyhine genişlemek ve burada büyük bir "Doğu Afrika İtalyan İmparatorluğu" kurmak için Somali topraklarına ilgi duymuştur.⁴⁷

Parçalara ayrılan ve asimile edilen bölgede, 1900-1920 yılları arasında İngiliz yönetimine karşı, bağımsızlık mücadelesi verilse de sömürgeci güçlerin Somali üzerindeki paylaşımları 1940 yılına kadar devam etmiştir.⁴⁸ Sömürgeci güçlerin, II. Dünya Savaşı esnasında içinde buldukları ittifakların da etkisi ile kendi aralarında çatışması ise Somali'de 1940'tan 1950'ye kadar İngiliz yönetiminin hakim olması ile sonuçlanmıştır.⁴⁹

II. Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş Milletler'in sömürge yönetimleri altında yaşayan toplumlara "Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı" (self-determinasyon) tanınması, bu durumdaki birçok topluma bağımsız devlet olma yönünde bir gelecek sunmuş, dolayısıyla değişik yönetimler altındaki Somali topraklarında da birleşme düşüncesi doğmuştur. Ancak Somali topraklarında ortaya çıkan gelişmeler, 1960'lara kadar Somali toplumunun bütünüyle ve birlik halinde bu haktan yararlanmasını önleyecek şekilde seyretmiştir.⁵⁰

3.2. Somali'de Bağımsızlık Sonrası Dönem

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1960 yılında, Somali'de Vesayet ve Himaye Yönetimlerinin, 1 Temmuz 1960 tarihinde sona ermesine yönelik kararı kabul etmesi ile

---

⁴⁵David K. Fieldhouse, *The Colonial Empires From The Eighteenth Century*, New York, A Delta Book, 1971, s. 287-289.

⁴⁶Ioan M Lewis, *A Modern History of the Somalia*, 4.Basım, U.S.A., Ohio University Press, 2002, s.44.

⁴⁷Lewis, a.g.e., s. 90-110.

⁴⁸Lewis,a.g.e., s. 63-67.

⁴⁹Paolo Tripodi, "Back to The Horn:Italian Administration and Somalia's Troubled Independence", *International Journal of African Historical Studies*, Cilt 32, 1999, s. 359-362.

⁵⁰Nejat Taylan, *Somali Tarihine Kısa Bir Bakış ve Geçmişte ve Bugün Türk-Somali İlişkileri*, İstanbul, Avcıol Matbaası, 1987, s. 69.

Başarısız Devletler: Somali Örneği

parçalanmış yapıda olan bölge, aynı bayrak altında tek bir devlet olarak birleşmiş ve Somali tarihinde “bağımsız devlet dönemi” böylelikle başlamıştır.⁵¹

Bağımsızlığın ardından Somali'nin ilk devlet başkanlığına Adem Abdullah Osman seçilmiş ve Somali Hükümeti'n talebi doğrultusunda, ülkenin yönetiminde görev almış İngiliz ve İtalyan uzmanlar görevlerine altı ay daha devam etmiştir. 1961 yılında ise kuzeyde ayrı bir devlet kurmak amacıyla ülkede ilk darbe girişimi yaşanmıştır. Kendi içinde çatırdayan devletin karşılaştığı diğer bir sorun ise ülke ekonomisini ayağa kaldırabilmek olmuştur.⁵²

Ülkenin kıt kaynaklara sahip oluşu, Somali Hükümeti'ni dış yardımla sorunu halletmeye sevk etmiştir. Ülkenin ekonomik durumu kendi kendine yeterli olmadığından, İngiltere Hükümeti ilk yıl için 1.5 milyon sterlin, sonraki yıllar için de ayrıca karar verilecek mali yardım sözünü Somali'ye verirken, İtalyan Hükümeti ise yılda 3 milyon sterlin yardım yapmayı kararlaştırmıştır. Ancak yardımların kullanılmasında ki isabetsizlikler ve suistimaller, siyasi huzuru bozarak, iktisadi sıkıntıların büyümesine neden olmuştur.⁵³

Dönemin devlet başkanı olan Adem Abdullah Osman,1967 yılında iktidarını Abdürreşid Ali Şirmârki'ye bırakmak zorunda kalmış, meşru yollardan elde edilmeyen bu iktidar ülke genelinde kabul görmemiş ve Şirmârki görevinin ikinci yılını henüz tamamlamadan suikaste kurban gitmiştir. Dönemin başbakanı Muhammed Egal ise General Muhammed Siyâd Berrî'nin (Siad Barre) başında bulunduğu askeri darbeyi engelleyememiştir.⁵⁴

“Kansız İhtilal” olarak dünya kamuoyuna açıklanan bu darbenin ardından yönetimi ele alan ‘Yüksek Devrim Konsey’i; hükümet üyeleri ve siyasileri tasfiye etmiş, Anayasa’yı askıya almış, Meclis’i fesih etmiş, siyasi partileri kapatmış ve çok partili demokrasi sistemine son vermiştir.⁵⁵ Ayrıca Sovyetler Birliği'nin desteğini alan yeni devlet başkanı Siad Barre, sosyalist sistemi benimseyerek uygulamaya koymuş ve ülke yönetiminde anti-emperyalist politikalar izlemiştir. Barre'nin izlediği bu politikalar Somali'yi, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti ile yakınlaştırırken, emperyalist devletlerle arasının açılmasına sebep olmuştur. 1974 yılında, Somali

---

⁵¹<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>, (15.07.2024).

⁵²Ahmet Kavas, Tarihten Bugüne Somali, Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM), İstanbul, 2017, s. 17.

⁵³Giampaolo Calchi Novati, “Italy and Africa: How To Forget Colonialism”,Journal of Modern Italian Studies, Cilt 13, Sayı 1, 2008, s. 45.

⁵⁴Kavas, a.g.e., s. 17.

⁵⁵Taylan, a.g.e.,s. 78.

ve Sovyetler Birliği arasında imzalanan ‘‘Dostluk Anlaşması’’ ile tescillenen bu yakınlaşma ise Ogaden Savaşı (1977-1978) ile bozulmuştur.⁵⁶

Siad Barre’nin, Etiyopya’da nüfusunun tamamına yakınını Somalili Müslümanların oluşturduğu Ogaden bölgesini ülkesinin sınırlarına katmak istemesiyle başlayan savaş, Sovyetler Birliği’nin, Etiyopya’ya verdiği askeri destekle büyük bir hezimete dnmş ve yaklaşık 8.000 Somalili hayatını kaybederken, Ogaden bölgesinde yaşayan yaklaşık 150.000 Somalili ise buldukları yerleri terk ederek mülteci haline gelmiştir. Sovyetler Birliği’nin ihaneti zerine Amerika Birleşik Devletleri’ne yaklaşan Siad Barre, Sovyetler Birliği ile ilişkileri tamamen koparmış ve 1980 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile askeri işbirliği anlaşması imzalamıştır.⁵⁷ özetle; Ogaden Savaşı ile karşı karşıya gelen Etiyopya ve Somali’nin destek aldıkları iki süper g yer değişirmiştir.

Ogedan Savaşı’ndan sonra, Somali ve Etiyopya arasındaki gerginlik zaman zaman devam etmiş, ikilinin arası 1988 yılında imzalanan barış anlaşması ile dzelmiř⁵⁸ ancak söz konusu savaş Siad Barre’nin rejimi için bir kırılma noktası olmuştur. Anti-emperyalist bir tutum içerisinde olan Barre’nin savaş sırasında ve sonrasında Amerika’dan yardım alması, Barre’nin yrttğu rejime, partisine ve kabilesine karşı muhalefeti arttırmıştır. Buna rağmen 1986 yılında yeniden devlet başkanı seçilen Barre, ülkedeki muhalefete; tutuklama, işkence ve idam ile cevap vermiş ancak ülkenin karışıklığa sürüklenmesine engel olamamıştır. Artan muhalefet baskısıyla 1991 yılında Siad Barre’nin ülkeyi terk etmesinin ardından Somali’de meşru bir idare kalmamış, ülke mahalli gler arasında paylaşılmıştır.⁵⁹

3.3. 1991 Sonrası Somali

Ülkede uzun süredir var olan karışıklığın, iç savaşa dönüşmesini Siad Barre yönetimine karşı başlatılan isyan tetiklemiş ve iç savaş iki önemli grup arasında şiddetini arttırarak devam etmiştir. Gittikçe kötüleşen durum üzerine, dönemin Somali İçişleri Bakanı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne müracaat etmiştir. 1992 yılında Güvenlik Konseyi, Somali için ‘‘atışmayı önlemeyi, barışı sağlamayı ve insani yardımları ulaştırmayı’’ kapsayan ilk kararını kabul etmiştir.⁶⁰ Ayrıca Güvenlik Konseyi ‘‘Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu (United Nations Operations in

---

⁵⁶Kavas, a.g.e., s.18.

⁵⁷Kavas, a.g.e., s. 19.

⁵⁸Taylan, a.g.e., s. 88.

⁵⁹Kavas, a.g.e., s. 19.

⁶⁰United Nations Security Council Resolutions 733, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/733>, (19.07.2024).

Somalia-UNOSOM I)'nin kurulmasına yönelik başka bir karar da almıştır. UNOSOM I birlikleri, merkezi hükümetin etkinliğini yitirmesi sonucunda bozulan düzeni yeniden sağlama, çatışan tarafları uzlaştırma, sivilleri koruma ve özellikle yardım malzemelerinin dağıtımını kolaylaştırma ile görevlendirilmiştir.⁶¹

Söz konusu girişimler sonucu iki grup arasında ateşkese yönelik açıklamalar ve anlaşmalar yapılmış olsa da çatışmalar devam etmiştir.⁶² Devam eden çatışmalar kırsal bölgeleri harap edince ülke tarımsal üretim anlamında ciddi zarar görmüştür. Yaklaşık 100.000 kişinin gıda ve içilebilir suya ulaşma konusunda sıkıntı yaşadığı ülkede kuraklık da baş göstermiştir.⁶³ Somali'de hızlı bir şekilde artan kıtlık ve kuraklık sonucu yaklaşık 300.000 kişinin hayatını kaybetmesi ise ülkeyi daha da içinden çıkılmaz bir hale sürüklemiştir.⁶⁴

UNOSOM I, Uluslararası Kızılhaç Komitesi (International Committee of the Red Cross-ICRC) ve Dünya Gıda Programı (World Food Programme-WFP) tarafından Somali'ye yaklaşık 80.000 ton yiyecek yardımı ulaştırılmış, ancak bu yardım aylık olarak tahmini yiyecek ihtiyacı 30-35.000 ton civarı olan Somali için yetersiz kalmıştır. Yiyecek yardımlarının yaklaşık % 80'inin çalınması, yağmalanması ya da ulaşımının engellenmesi de bu sorunun çözümünü olumsuz etkilemiştir.

Ayrıca tüm hizmetlerin yok edildiği ülkede, sağlık hizmetlerinin de tamamen çökmesi sebebiyle, halk önlenebilir hastalıklara karşı son derece savunmasız duruma düşmüştür. Bu nedenle temel sağlık hizmetlerinin bölge halkına ulaştırılması da en öncelikli konulardan biri haline gelmiş ve ülkede Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations Children's Fund-UNICEF) tarafından birkaç anne ve çocuk sağlık merkezi kurulmuştur.⁶⁵

Tüm bu çabalara rağmen Somali'nin durumu giderek kötüleşmiş ve halkın artan ihtiyaçları karşılanamaz hale gelmiştir. Nitekim Birleşmiş Milletler tarafından ortaya koyulan verilerde Somali'nin durumunu gösterir niteliktedir. Ülke nüfusunun yaklaşık % 65'ine tekabül eden 4.5 Milyon Somaliliye yardım götürülmesi gerektiği, bu yardımlardan sadece 500.000 Somalilinin faydalandığı ve 1.5 Milyon insanın risk altında olduğu ortaya koyulmuştur. İnsani yardım için 117

⁶¹United Nations Security Council Resolutions 775, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/775>, (19.07.2024).

⁶²Boutros Boutros-Ghali, The United Nations and Somalia 1992-1996, Cilt 3, New York, The United Nations Blue Books, 1996, s.18.

⁶³Thomas G. Weiss, Military Civilian Interactions Intervening in Humanitarian Crises, Maryland, Lanham and New York: Rowman & Littlefield Publishers, 1999, s. 78.

⁶⁴Robert M. Press, "UN and US Prepare for Chaotic Ending to Somalia Venture", Christian Science Monitor, Cilt 87, Sayı 51, 1995, s. 51.

⁶⁵"Security Council Establishes New UN Operation In Somalia", United Nations Chronicle, Cilt 29, 1992, s. 14.

Milyon doların gerekli olduğu fakat Somali'ye sadece 41 Milyon dolarlık yardım yapılabildiği belirtilmiştir.⁶⁶

Çatışmalar esnasında ülkede günlük 300 kişinin hayatını kaybettiği ve totalde hem çatışma hem de açlık, kuraklık sebebiyle tahmini 300-500.000 Somalilinin hayatını kaybettiği ve yine aynı sebeplerle halkın % 80'inin göç etmiş olduğu saptanmıştır.⁶⁷ UNOSOM I birliklerinin çatışmaları önleyememesi sebebiyle Güvenlik Konseyi, grupların silahsızlanmasını sağlamak ve devam eden çabaları desteklemek amacıyla Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün (Unified Task Force-UNITAF) oluşturulması öngörmüştür.⁶⁸

İnsani yardım için güvenli bir bölgenin oluşturulması ile görevlendirilen UNITAF aracılığıyla 1993 yılında grup liderleriyle antlaşmalar imzalanmış ve çatışmaların durdurulacağına, silahsızlanmanın sağlanacağına, ağır silahların gözetim altına alınacağına dair mutabakata varılmıştır.⁶⁹Güvenlik ortamının sağlanmasının ardından ülkede Dünya Sağlık Örgütü (TheWorld Healt Organization-WHO) tarafından merkezi bir eczane açılmış ve UNICEF'in de çalışmalarını genişletmesiyle; ilaç yardımları arttırılmış, 16 hastane için personel tahsis edilmiş, 62 tane anne çocuk sağlık merkezi ile 156 tane sağlık noktası oluşturulmuş ve 200.000 civarı çocuğa yardım edilmiştir.⁷⁰

Ancak 1993 yılının sonlarına doğru Güvenlik Konseyi, UNITAF'ın yeterli olmadığına karar vermiş ve UNOSOM II'yi yetkilendirmiştir. UNOSOM II birlikleri; iç savaşın tamamen sona erdirilmesine, demokratik bir yönetim anlayışın benimsemesine, ülke ekonomisinin rehabilite edilmesine, ulusal siyasi mutabakatın sağlanmasına, ülkenin kurumsal yapısının oluşturulmasına ve halkın ekonomik, siyasi ve sosyal hayatlarını yeniden inşa etmesine yardımcı olmakla görevlendirilmiştir.⁷¹Fakat 1994 yılında şiddet olaylarının yeniden alevlenmesi ve UNOSOM görevlilerine saldırılması gibi sebeplerle Birleşmiş Milletler 1995 yılında Somali'den çekilmiştir.⁷²

Somali'de gittikçe ağırlaşan durumu düzeltmek için 2000 yılında Birleşmiş Milletler denetiminde taraflar arasında yeni bir anlaşma imzalanmış ve 2003 yılında federatif yapı kabul edilerek belli oranda bir uyuşma sağlanmıştır. 15 yıldır savaşı devam ettiren tarafların önderleri

---

⁶⁶F. M. Lorenz, "Confronting Thievery in Somalia", Military Review, Cilt 74, Sayı 8, 1994, s. 46; Ghali, a.g.e., s. 22.

⁶⁷Press, a.g.e. s. 51.

⁶⁸United Nations Security Council Resolutions 794, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/794>, (25.07.2024).

⁶⁹Ghali, a.g.e., s. 38-39.

⁷⁰Robert Houdek, "Update on Progress in Somalia", US Department of State Dispatch, Cilt 4, Sayı 8, 22 Şubat, 1993, s. 100-102.

⁷¹United Nations Security Council Resolutions 814, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/814>, (25.07.2024).

⁷²Kavas, a.g.e., s. 20.

2004 yılında da geçici bir parlamento kurmak için anlaşmıştır. Bu süre zarfında henüz kurulan geçici Federal Hükümet'e karşı bir yönetim kurmak isteyen bir grup şeriat mahkemesi İslam Mahkemeleri Birliği adı altında birleşmiş ve söz konusu birlik ile federal hükümet kuvvetleri arasında 2006 yılında çarpışmalar yaşanmaya başlamıştır. 2006-2009 yılları arasında Somali'de durumun gittikçe İslam Mahkemeleri'nin lehine dönmesi ise Somalili rakip grupların kendi aralarındaki çatışmaya ara vermesine ve birleşerek silahlarını İslam Mahkemeleri'ne çevirmelerine sebep olmuştur.⁷³

2011 yılında resmen ilan edilen açlık, kıtlık ve kuraklık krizi ile tekrar sarsılan Somali'de, 260.000 kişi hayatını kaybederken, 1 Milyondan fazla insan göç etmek zorunda kalmıştır. Birçok ülkenin güvenlik kaygıları sebebiyle yardım etmeye çekindiği ülkeye, Türkiye tarafından ciddi yardımlar yapılmış ve Somali'de sistemin yeniden işler hale gelmesine yönelik ciddi bir çaba harcanmıştır.⁷⁴

3.4. Somali'de Mevcut Durum⁷⁵

Somali günümüzde de açlık, kıtlık, kuraklık, deniz haydutluğu gibi sorunlarla mücadele eden 15 Milyonluk nüfusa sahip bir Afrika ülkesidir. Etnik bakımdan nüfusun % 85'ini Somalililer, % 15'ini Araplar ve Bantular oluştururken, dini bakımdan ise nüfusun tamamı Sünni Müslüman'dır. Doğurganlık oranı bakımından kadın başına neredeyse 6 çocuğun düştüğü ülkede nüfusun % 60'ından fazlası gençtir. Ancak doğan her 1.000 çocuktan, 100'ünün öldüğü ülke, bu bakımdan dünya devletleri içerisinde 2. sırada yer almaktadır. Ülkede genel anlamda da sağlık koşullarının iyi olmaması, sağlık hizmetlerinin yetersiz olması, ölüm oranlarının yüksek olması, önlenebilir hastalıkların yayılması v.b. gibi sebeplerle ortalama yaşam süresi düşüktür. Okuryazarlık oranının % 38 olduğu ülke, ilkokula kayıtlı öğrenci bakımından da dünya ülkeleri içerisinde en geride olan devletlerdendir.

Tarımın ve hayvancılığın % 60'lık oranla en önemli sektör olduğu ülkede, halk kendi aralarında çiftçiler ve çobanlar diye ikiye ayrılmaktadır. Ülkede tarım arazilerinin oranı % 70 iken savaşın getirdiği tahribat sebebiyle bu alanın sadece % 1'lik kısmı ekilebilmektedir. Temel geçim kaynaklarının yok olduğu ülkedeki işsizlik oranının % 67'ye, yoksulluk orasını ise % 52'ye yükseldiği görülmektedir. Som uranyum, demir, kalay, bakır, doğal gaz ve petrol gibi keşfedilmiş

⁷³ Kavas, a.g.e., s. 20-21.

⁷⁴ https://insamer.com/tr/somali_1488.html, (02.08.2024).

⁷⁵ Çalışmanın bu bölümünün tamamı "<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>" adresinde yer alan veriler üzerinden derlenerek hazırlanmıştır.

birçok zenginliği bulunan ülke bu zenginliklerinden faydalanamamakta ve bu zenginlikler sebebiyle diğer ülkelerin ilgine ya da müdahalesine maruz kalmaktadır. Ayrıca deniz mahsulleri bakımından zengin olan Somali sularından, her yıl 300 Milyon dolardan fazla değere sahip deniz ürünü yasadışı balıkçılar tarafından çalınmaktadır. Bunun yanı sıra tüm hizmetlerin ve sisteminin savaş sebebiyle tamamen ya da kısmen tahrip olduğu ülkede, elektriksiz nüfus 12 Milyon iken internet kullanan kişi sayısı ise 200.000'dir.

Çöl iklimine sahip olan ülkede % 25'in altına düşen yağış oranı sebebiyle sık şiddetli toz fırtınaları ve kuraklıklar gibi doğal afetler yaşanırken, yağışlı mevsimlerde ise sel baskınları söz konusu olmaktadır. Kirli su ve su kıtlığı, yanlış atık imhası, arazi bozulması ve toprak erozyonu, ormansızlaşma ve çölleşme ise ülkede ki temel çevre sorunlarıdır. Nüfusun % 70'inin su kıtlığı çektiği ülkede, su temaslı bulaşıcı hastalıklarda söz konusudur. Bulaşıcı hastalıklar konusundan çok yüksek risk grubunda yer alan ülkede; bakteriyel ishal, hepatit A-E, tifo, humma, sıtma ve kuduz gibi yiyecek, su, vektör ve hayvansal kaynaklı hastalıklar görülmektedir. Ayrıca ülkede 11.000 kişi HIV virüsü taşıyıcısıdır.

Ülkede uzun yıllar süren siyasi istikrarsızlık ve çatışmalar sebebiyle Somali, Suriye ve Afganistan'dan sonra dünyanın en yüksek üçüncü mülteci kaynağı ülkesidir. Güvensizlik, kıtlık, kuraklık, doğal afetler ve hem siyasi hem de ekonomik istikrarsızlıklar sebebiyle 1 Milyondan fazla Somalili başta Kenya, Yemen, Mısır, Etiyopya, Cibuti ve Uganda olmak üzere başka ülkelere göç etmiştir. Geri dönüşlerin ardından bu yana ise 2.65 Somalili aynı sebeplerle ülke içinde yer değiştirmiştir. Tüm bu veriler Somali'nin içinde bulunduğu durumu ortaya koyar niteliktedir.

Sonuç

Somali'yi devlet başarısızlığına ve çöküşe sürükleyen pek çok etmen vardır. Sömürge geçmişine sahiplik en önemli etkenlerden birisidir. Bu devletlerin dini, etnik ve kültürel unsurlarını göz önünde bulundurmadan parçalayan sömürgeci devletler, sınırları kendi politik, ekonomik çıkarlarına göre çizmiştir. Dil ve din temelleri de sömürgeci devletler tarafından istismar edilen ülkede "milli kimlik" bilinci oluşmamış ve birlik, beraberlik duygusu gelişmemiştir. Ayrıca kabilelerden oluşan toplum sömürgeci güçler tarafından kopuk parçalar halinde yönetilmiştir.

Sömürgeci devletler tarafından, kabileler arasındaki uyuşmazlıklardan yararlanarak, parçalanan toprakların tekrar birleştirilerek 1960'da bağımsız olması ise Somali milliyetçiliği için büyük bir başarı olarak kabul edilmiştir. Fakat yaşanan darbeler sonucu demokratik ve istikrarlı bir yapının kurulamaması; dönemin süper güçleri Amerika ve Sovyetler Birliği'nin bölgeye

Başarısız Devletler: Somali Örneği

yönelik müdahaleleri; Ogaden Savaşı ardından Etiyopya ile Somali arasında sık sık yaşanacak savaşlar; bu savaşların halkın üzerindeki ekonomik, sosyal ve askeri maliyeti; 1991 sonrası dönemde yaşanan iç savaş ve başarısız uluslararası müdahaleler; açlık, kuraklık ve kıtlık ülkeyi günden güne başarısızlığa sürüklemiştir.

Somali'de öncelikle yaşanan iç savaş, kıtlık, kuraklık ve deniz haydutluğu gibi sebeplerle geri plana atılan siyasal düzenin gelişim süreci bir an önce tamamlanmalıdır. Devlet düzeyinde siyasal altyapı oluşturulmalı, halk düzeyinde ise siyasal bilincin gelişmesine olanak sağlanmalıdır. Yöneticiler ve halk yönetiminde daha etkin rol oynamalı, tüm siyasi partilerin birleşerek demokrasi doğrultusunda hareket etmeleri sağlanmalıdır. Anayasal sistem modern zamanın gereklerine uygun bir şekilde düzenlenmeli, yöneten ve yönetilenler üzerindeki her türlü baskı araçları kaldırılmalıdır. Ülkede ki ekonomik eşitsizlikler giderilmeli ve uzun vadeli ekonomik bir yapılandırma oluşturulmalıdır. Ayrıca eğitim, sağlık, altyapı gibi hizmetler modern dünyanın gerektirdiği şekilde yürütülmelidir.

Silah ve askeri ekipmanlara kolay ulaşımın önüne geçilmeli, var olanlar ise toplatılmalıdır. Bu sebeple kolluk kuvvetlerinin sayısı ve caydırıcılığı artırılmalı, yaptırım ve istihbarat gücü bakımından etkinleştirilmelidir. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin çatışmalara yerinde ve zamanında müdahale etmesi, ülkedeki barış ortamının bir an önce sağlanması açısından yararlı olacaktır. Somali'nin uluslararası sistemi, deniz ticaretini ve dünya güvenliğini tehdit etmesini engellemek için yerinde ve zamanında, etkin şekilde müdahalelerde bulunulmalı, fakat bu müdahaleler uluslararası sözleşmeler kapsamında sınırlandırılmalıdır. Yapılan uluslararası müdahaleler ve yardımlar ise ülkenin problemlerini temelden çözecek şekilde biçimlendirilmelidir ki ülke ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda kendi kendine yetebilmelidir.

Günümüzde güvenlik gündeminin en üst sıralarında yer alan başarısız devletler, hem ulusal hem de uluslararası sistemi istikrarsızlaştırmaktadır. Söz konusu devletlere müdahalelerde ya da yardımlarda bulunulması, bu ülkelere demokrasi, özgürlük veya istikrar getirmediği gibi bu ülkelerin durumunu daha da olumsuz etkilemektedir. Müdahalede ya yardımda bulunan devletlerin, bu devletleri başarısızlık sıfatından kurtarmayı, gerçekten isteyip, istemediği ise hem üzerine düşünülmesi hem de ayrıca tartışılması gereken bir konudur.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, Daron ve Robinson, James , “*The Worst of the Worst*”, Foreign Policy, 2012.
- Batır, Kerem, “*Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği*”, ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 2017, s. 81-102.
- Birdişli, Fikret, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2016.
- Crowe, Sybil E., “*The Scramble and the Berlin West African Conference*”, The Scramble for Africa, Ed.: Raymond F. Betts, Boston, D.C. Health and Company, 1966.
- Elmi, Afyare Abdi, *Understanding the Somalia Conflagration Identity, Political Islam and Peacebuilding*, London: Pluto Press, 2010.
- Fieldhouse, David K., *The Colonial Empires From The Eighteenth Century*, New York, A Delta Book, 1971.
- Ghali, Boutros, *The United Nations and Somalia 1992-1996*, New York, The United Nations Blue Books, Cilt 3, 1996.
- Gökçe, Gülise ve Gökçe, Orhan, Suriye Sorunu: “*Başarısız veya Çöken Devlet Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir Mi?*”, Konya: SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Sayı 23, 2012, s. 179-200.
- Gözler, Kemal, *Devletin Genel Teorisi*, Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları, 2007.
- Gros, Jean-Germain, “*Towards A Taxonomy Of Failed States In The New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti*”, Third World Quarterly, Cilt: 17, Sayı: 3, 1996, ss. 455-471.
- Helman, Gerald B. ve Ratner, Steven R., “*Saving Failed States*”, Foreign Policy, Sayı 89, 1993, s. 3-20 <https://foreignpolicy.com/2010/06/15/saving-failed-states/>, (09.03.2019).
- Heywood, Andrew, *Siyasetin Temel Kavramları*, Çev.: Hayrettin Özler, 2. Baskı, Ankara: Adres Yayınları, 2015.
- Houdek, Robert, “*Update on Progress in Somalia*”, Statement Before the Subcommittee on Africa on the House Foreign Affairs Committee, Cilt 4, Sayı 8, 1993.
- Kavas, Ahmet, *Tarihten Bugüne Somali*, Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM), İstanbul, 2017.
- Lewis ,Joan M., *A Modern History of the Somalia*, U.S.A., Ohio University Press, 4. Baskı, 2002.
- Lorenz, F.M., “*Confronting Thievery in Somalia*”, Military Review, Cilt 74, Sayı 8, 1994.
- Marshall, Monty G. ve Marshall, Gabrielle Elzinga, “*State Fragility Index and Matrix*”, Center for Systemic Peace and Center for Global Policy, 2017, <http://www.systemicpeace.org/inscr/SFImatrix2017c.pdf>, (17.03.2019).
- National Intelligence Council, *Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's 2020 Project*, 2004, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf>, (16.03.2019).

- Newman, Edward “*Failed States and International Order: Constructing a Post Westphalian World*”, Contemporary Security Policy, Taylor & Francis Group, Cilt 30, Sayı 3, 2009, s. 421-443.
- Novati, Giampaolo Calchi, “Italy and Africa: How to Forget Colonialism”, Journal of Modern Italian Studies, Cilt 13, Sayı 1, 2008.
- Organisation for Economic Co-operation and Development, Development Assistance Committee High Level Meeting, Fragile States: Policy Commitment and Principles for Good International Engagement in Fragile States and Situations, 2007, <http://www.oecd.org/development/governance-peace/conflictandfragility/principlesforgoodinternationalengagementinfragilestates.htm> , (16.03.2019).
- Özalp, Osman N., “*Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devlet Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslar arası Hukuka Etkileri*”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 72, Sayı 1, 2014, s. 349-362.
- Press, Robert M., “UN and US Prepare for Chaotic Ending to Somalia Venture”, Christian Science Monitor, Cilt 87, Sayı 51, 1995.
- Rice, Susan E. ve Patrick, Stewart, “*Index Of State Weakness In The Developing World*”, The Brookings Institution, 2008, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/02_weak_states_index.pdf, (17.03.2019).
- Rotberg, Robert I. , When States Fail: Causes and Consequences, New Jersey, USA, Princeton University Press, 2004.
- “Security Council Establishes New UN Operation In Somalia”, United Nations Chronicle, Cilt 29, 1992.
- Taylan, Nejat, Somali Tarihine Kısa Bir Bakış ve Geçmişte ve Bugün Türk-Somali İlişkileri, İstanbul, Avcıol Matbaası, 1987.
- Tripodi, Paolo , “*Back to The Horn :Italian Administration and Somalia’s Troubled Independence*”, International Journal of African Historical Studies, Cilt 32, 1999.
- United State Agency for International Development, *Fragile States Strategy*, 2005, https://www.usaid.gov/policy/2005_fragile_states_strategy.pdf, (16.03.2019).
- Weiss, Thomas G., “Military Civilian Interactions Intervening in Humanitarian Crises”, Maryland, Lanham and New York: Rowman & Littlefield Publishers, 1999.
- White House, *National Strategy for Combating Terrorism*, 2003, https://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/counter_terrorism/counter_terrorism, (16.03.2019).
- World Bank Independent Evaluation Group, Engaging with Fragile States: An IEG Review of World Bank Support to Low-Income Countries Under Stress, Washington, DC: The World Bank, 2006, <http://documents.worldbank.org/curated/en/418191468142504861/pdf/382850Revised01gile0states01PUBLIC1.pdf> , (16.03.2019).

- Zartman, William I., "Introduction: Posing the Problem of State Collapse", Ed.: I. William Zartman, *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, London: Lynne Rienner Publishers, (1995), ss. 1-11.
- Berlin Konferansı, <https://www.britannica.com/event/Berlin-West-Africa-Conference>, (10.07.2019).
- Global Peace Index, 2018, <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-PeaceIndex-2018-2.pdf>, (17.03.2019).
- Human Development Indices and Indicators, 2018, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, (17.03.2019).
- United Nations Security Council Resolutions 733, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/733>, (19.07.2019).
- United Nations Security Council Resolutions 775, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/775>, (19.07.2019).
- United Nations Security Council Resolutions 794, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/794>, (25.07.2019).
- <http://www.lse.ac.uk/international-development/conflict-and-civil-society/past-programmes/cities-and-fragile-states>, (17.03.2019).
- <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08b62e5274a27b2000af7/wp51.pdf>, (17.03.2019).
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> (15.07.2019).
- [https://www.imf.org/ieo/files/completedevaluations/FS%20-%20Report%20\(web\).pdf](https://www.imf.org/ieo/files/completedevaluations/FS%20-%20Report%20(web).pdf), (17.03.2019).
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>, (05.08.2019).
- <https://fragilestatesindex.org/analytics/fsi-heat-map/> (07.07.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/2018/04/24/fragile-states-index-2018-annual-report/>, (24.03.2019).
- <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home>, (17.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/>, (24.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/c1/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/c2/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/c3/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/e1/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/e2/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/e3/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/p1/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/p2/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/p3/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/s1/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/s2/>, (26.03.2019).
- <http://fundforpeace.org/fsi/indicators/x1/>, (26.03.2019).

Başarısız Devletler: Somali Örneği

<https://fragilestatesindex.org/country-data/>, (29.07.2019).

https://insamer.com/tr/somali_1488.html, (02.08.2019).